

263.915
D668t

PRIJS 10 CENT.

EEN TENTOONSTELLING
VAN KERSTVIERINGEN.

DOOR

F. DOMELA NIEUWENHUIS.

AMSTERDAM — J. J. BOS & Co.

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN
CAK STREET
LIBRARY FACILITY

EEN TENTOONSTELLING
VAN KERSTVIERINGEN.

————— DOOR —————

F. DOMELA NIEUWENHUIS.

AMSTERDAM — J. J. BOS & Co.

Een Tentoonstelling van Kerstvieringen.

De mensch is ten nauwste aan de natuur verbonden, ja hij vormt een deel van de natuur. Geen wonder dan ook dat hij meeleeft met al de wisselingen, die de natuur ondergaat. De vereering der natuur, nu eens geweldig in haar openbaringen, zoodat de mensch dreigt eronder verpletterd te worden, dan eens liefelijk en schoon, is dan ook de natuurlijkste godsdienst.

Wat is b.v. niet de zonnediensn begrijpelijk en natuurlijk?

De zon, die de groote weldoenster is waaraan wij alles te danken hebben en zonder welke wij niet kunnen bestaan, het levenwekkende en levengevende element, de zon, over wier bestaan wij niet behoeven te twisten, zij is er, gelijk iedereen zien kan, de zon als levenskracht te vereeren — ziet daar kan niemand bezwaar tegen hebben. De zonnediensn is heel wat verstandiger dan het Jodendom, Christendom of Mohammedanisme met hun respektieve onzinnige leerstukken, met hun dwaze ceremoniën. En zelfs heeft het den schijn alsof deze allen oorspronkelijk natuurgodsdiensten zijn geweest, die door den tijd verknoid en vervormd zijn geworden. Overal vinden wij dan ook lente-, zomer-, herfst- en winterfeesten en wij, die tot den grooten Germaanschen stam behooren, wij of liever onze voorouders, die den natuurdienst hadden, pleegden die feesten dan ook te vieren reeds lang vóórdat het kruis des christendoms aldaar was geplant. Toen de heidenen in Germanje gekerstend werden, d. i. tot christenen werden vervormd, volgde men twee methodes: 1°. het opdringen van het geloof met geweld door de menschen te stellen voor de keuze: òf doop in de rivier òf dood; 2°. het uitoefenen van sluwe toegevendheid, om zoo de nieuwe leer aangenaam en aantrekkelijk te maken door haar te enten op den ouden stam. De mensch hangt in den regel zeer aan de gewoonten en gebruiken, waarin men is opgevoed. Moet men die nu plotseling op zij zetten, dan wordt hij vooringenomen tegen de nieuwe leer, die hem gepredikt wordt.

Zoo werden de gebruikelijke feesten, die altijd een stuk volksbestaan uitmaken, niet ruwweg afgeschaff, neen men gaf er een andere, nieuwe beteekenis aan, ze kregen een christelijken zin. Zoo won men de harten en het doel werd bereikt.

Het Kerstfeest uit te geven voor een specifiek christelijk feest, dat levert dus het bewijs dat men heel slecht op de hoogte is, want reeds in den overouden tijd, toen onze voorouders de natuur vereerden en

nooit iets gehoord hadden van het christendom, vierden zij dit feest. Het is een oud Germaansch heidensch feest, dat gestoken is in een christelijk pak. Dit blijkt reeds uit den naam van het feest, die in Duitschland is *Weihnachten*, wat beteekent de gewijde, heilige nachten, gevierd van 25 December tot 6 Januari, als het winterfeest, het Julhoogtij. Men meende dat enkele goden en godinnen in die dagen hun hemelsch verblijf verlieten om in de stille winternachten neer te dalen op aarde en rond te trekken, geschenken gevende en alom zegen en heil verspreidende onder de menschen.

In de tijdsperiode van einde December, als wanneer de zon zich schuil houdt en de nachten bizonder lang zijn, totdat zij hun langsten tijd bereikt hebben op 21 December, als wanneer dus de dagen beginnen te lengen en de eerste beginselen van nieuw leven zichtbaar worden, vierden bijna alle volkeren het geboortefeest van den Zonnegod.

Wij zullen u even rondvoeren op een tentoonstelling van kerstfeesten, gelijk wij ze vinden bij de verschillende volkeren.

De Egyptenaren vierden op 25 December het geboortefeest der zon ter eere van den zonnegod Osiris. Deze verpersoonlijkte tevens de kracht van den landbevruuchtenden Nijlstream. Zijn gemalin Isis is het zinnebeeld der vruchtdragende aarde, ook wel de maangodin. Zij had een zoon Horus of Or. De beeltenis van Horus werd door de in witte koorhemden gekleede, getonsureerde priesters in de processie rondgedragen. In de armen zijner jonkvrouweijike moeder werd de nieuwgeboren god voorgesteld. Hier vinden wij dus reeds de Madonna met het Kind.

De volksmenigte, die van heinde en verre van overal toestroomde riep bij het bericht der geboorte van Horus: „Wij hebben hem gevonden, laat ons vroolijk zijn!” Doet ons dit niet denken aan den lofzang der herders op het veld, die riepen: Vrede op aarde! In den mensch een welbehagen!

Ook de Veda's, de heilige boeken der Indiërs spreken over den zonnegod Mithra. Deze is gezeten in een wagen, bespannen met vier lichtende paarden, hij werd uit een jonkvrouw geboren in een hol zonder mannelijk toedoen. Hier hebben wij dus de onbevleete ontvangenis der christelijke kerk en de geboorte der jonkvrouw in een hol of stal.

Drie Magiërs, d. w. z. oud-Perzische vuuraanbidders, respektief sterrekundige priesters — bij de christenen de drie wijzen uit het oosten, van wie men later drie Koningen maakte — brengen hem geschenken en Zarathustra, de Perzische godsdienstleeraar, zond den Magiërs een ster, die in het duistere hol schijnende hun den weg naar den zonnegod toont.

Hier zijn de trekken van gelijkenis tusschen den vóór-christelijken zonnediens en de geboortemythe van Christus te duidelijk dan dat men er niet door getroffen zou worden.

De Vedas verpersoonlijkten den werkkring der drie elementen: *zon*, *vuur* en *licht* onder den naam van Siwistri, Ayni en Veyn. Daar de zon de oerkracht is — oorspronkelijk mannelijk — is deze de vader van het vuur. Ayni (het vuur), de vleeschgeworden zoon van Siwistri,

den hemelschen vader, werd ontvangen en geboren uit de jonkvrouw Maya en had tot aardschen vader den timmerman Tivasti, den vervaardiger van het Swestika, het kruis, het geheiligde primitieve werktuig om vuur te maken, bestaande uit twee staven, die aan de hoeken haakvormig zijn omgebogen. In de opening van het kruispunt werd een kegelvormige pin gezet, die door garen werd heen en weer gedraaid, tot er vonken uitspatten. In de opening van diengene der beide staven, die den naam van „moeder” draagt, woont Maya, de goddelijke verpersoonlijking van de scheppende kracht, den zoon ter wereld brengend door de inwerking van Veyn, den geest van den wind, zonder welchen het vuur niet kan worden aangewakkerd. De geboorte van Ayni (het vuur) werd naar Indisch gebruik gevierd op 25 December, den dag van den winterzonnestilstand, die door het verschijnen van een ster aan den hemel astronomisch was bepaald. De priesters verkondigden dadelijk na het verschijnen van de ster aan het volk de blijde boodschap. Dan volgt onder plechtige ceremonies het zingen van een lied van den volgenden inhoud: „O, Ayni, heilig, reinigend vuur, dat in het hout sluimert en u verheft tot een reinigende vlam, gij zijt de in alles sluimerende goddelijke vonk en de glorierijke ziel van de zon”.

De eerste vonk, die dan uit het kruis springt, heet het „Kleine Kind”, dat geprezen wordt als een teer, goddelijk wezen. De priesters leggen dit kleine kind op het opvlammende stroo. Naast hem plaatst men de mystieke koe, die de boter leverde en den mystieken ezel, die het soma (een alcoholische Indische godendrank) droeg, die hem tot voedsel moest dienen. Voor hem staat een priester, die in de hand een kleinen oosterschen waaier houdt in den vorm van een vaantje dat hij beweegt om het leven van het kind, dat bedreigd wordt te zullen worden benomen, te behouden. Hierop wordt het op takken gelegd, die op het altaar opgestapeld liggen. Daar gooit een priester dan den heiligen Somadrnk op. Een ander zalft het met de heilige boter. Van dit oogenblik af heet Ayni de gezalfde, *akta*, in het Grieksch: *Chrestos*, in het Hebreuwsch *Messias* van maschach, zalven.

Van het op deze wijze aangestoken altaar steeg de lichte vlam midden in een rookwolk weer omhoog ten hemel, waar zich het vuur vereenigt met den hemelschen vader, die het tot heil der wereld heeft omlaag gezonden. Op oudere afbeeldingen, die de wonderbare geboorte van Christus voorstellen, vindt men nog de wieg, waarin de pasgeboren knaap op stroo ligt naast zijn jonkvrouwelijke moeder, de mystieke koe en den mystieken ezel der Veda's. Zelfs ziet men er nog den oosterschen waaier op.

De Arische of Indo-germaansche volksgodsdiensten, d.w.z. die der oude Indiërs, Grieken en Romeinen zoowel als die der Germanen hadden een oer-oude innerlijke gemeenschap. Bij de Romeinen vierde men zoo wat een week lang, van 17 December af, de zoogenaamde Saturnaliën.

Het was de zinnebeeldige terugkeer der gelukkige tijden, toen onder de heerschappij van Saturnus slechts vrede en blijdschap, algemeene vrijheid en gelijkheid onder de menschen zou hebben geheerscht. Er was dan ook gedurende dit feest een uitgelaten vreugde, die later

ontaardde in allerlei uitspattingen, zoodat zelfs de benaming van Saturnaliën een aanduiding werd van feesten waar het baldadig toegaat. Men schonk elkander allerlei geschenken. De Romeinen spraken van den *Dies natalis invicti*, den geboortedag van den overwonnenen (de Zon). De slaven werden dan bediend door de heeren en allerlei geschenken als waskaarsen, figuren van aardewerk, enz, werden gewisseld.

Van Duitschland spraken wij reeds, de Weihnacht, de „heilige” nacht, was aldaar het Julhoogtij, het winterfeest, omdat de zon haar eerste overwinning behaalde over den nevel en de mist. De opperste god Wodan deed dan een reis over de aarde om de menschen te bezoeken en gezeten op een schimmel deelde hij feestgaven onder de menschen uit.

Nu hebben de christelijke priesters er gebruik van gemaakt, om bij volslagen onbekendheid met den geboortedag van Jezus dezen te stellen op 25 December. Alles kon zoo mooi op hem worden overgebracht. Christus was het licht der wereld, dat zou zegepralen over de duisternis en al wat dus toepasselijk was op de zon, werd op Christus overgebracht.

Bijna alle christelijke legenden, zooals het dubbele zoonschap van Jezus, de jonkvrouwelijke ontvangenis van Maria, de timmerman Jozef, de bevlieging van den heiligen geest, de door de ster aangekondigde geboorte, de daarmede gepaard gaande wonderen, de hemelvaart ter vereeniging met den vader, die hem geteeld heeft tot heiland der menschheid — men vindt ze allen hetzij vrijwel in denzelfden vorm hetzij eenigszins gewijzigd overal in de natuurgodsdiensten terug.

En pas in het jaar 354 werd door den roomschen bisschop Liberius het feest van den zonnegod vervangen door het feest van Christus geboorte en in Duitschland pas in 813 door de Synode of Kerkvergadering te Maintz.

Zelfs de dennenboom, als Kerstboom gekozen, is heidensch van oorsprong. De winter is het jaargetijde van honger en vorst. Degenen die niets te eten vinden en zich niet kunnen verwarmen, vallen weg en sterven. In die treurige weken heerscht de dood en het leven verbergt zich. De heele natuur toont dit. Ziet hoe de boomen bladerloos daar staan, zoodat zij dood schijnen. Alleen de dennenboom blijft groen. Dit wijst op een wonderbare levenskracht, want het woord groen beteekent in alle talen kracht, sterkte, gezondheid. Een gevallen blad is een afge-loopen leven; een geel blad de ouderdom, de zwakte van den ouderdom. Daarentegen het altijd groene blad is de eeuwige jeugd. En evenals het met de plant gaat, is het met den mensch en geen wonder, want ook hij is een stuk van diezelfde natuur. Dus die dennenboom is het symbool van de onvernietigbare levenskracht, die koude zoowel als hitte zegevierend weerstaat. Altemaal zeer natuurlijke dingen, die een heel gewone en begrijpelijke beteekenis hebben, maar die door den loop der eeuwen door de priesters in mystieke nevelen zijn gehuld geworden.

Wanneer men daar groote en kleine menschen vroolijk ziet staan om den verlichten, met geschenken beladen Kerstboom die het Christus-kindje meenen te verheerlijken, dan zouden zij toch raar opkijken, als

men hun eens zei: weet ge wat ge daar nu doet? Gij viert een echt heidensch natuurfeest, dat onze voorouderen reeds eeuwen en eeuwen vierden. Alleen de heidensche beteekenis is eraan ontnomen, door haar een christelijke te geven, maar in den grond der zaak blijft het wat het was.

En had het die natuurbeteekenis behouden, we zouden er allen aan kunnen meedoen, want wij zijn natuurkinderen en als zoodanig leven wij met haar mede. Is het ons niet alsof na de meestal droeve en mistige dagen die aan Kerstmis voorafgaan, een pak ons van het hart wordt genomen, wanneer eindelijk de Kerstdag of Nieuwjaarsdag aanbreekt, want deze vervult ons met blijde hoop, zij zegt ons dat wij beginnen te vorderen, dat de winter zijn hoogste punt heeft bereikt en de natuur in alles begint te werken? Is het niet een blijde verwachting, die ons yervult na een tijd van druk en weemoed? Zoo leven de menschen onwillekeurig met de natuur en dat is toch niet te bevreemden, daar de mensch tot die natuur behoort en er een deel van uitmaakt.

Dachten de Romeinen aan den tijd van geluk in het grijze verleden, toen Saturnus den sceppter zwaaide en het een tijd van geluk was, een tijd van vrede en blijdschap, van algemeene vrijheid en gelijkheid onder de menschen, wij zoeken dien tijd niet in het verleden, want ach! als wij afdalen tot in de prilste jeugd van het menschelijk geslacht, dan ging het daar niet zoo idyllisch toe als men het zich wel eens voorstelt, neen wij zoeken dien tijd van geluk in de toekomst en wij willen eraan medewerken dat die tijd bespoedigd wordt.

Want wat is het Kerstfeest in werkelijkheid geworden? Is het niet het feest der weezinwekkende huichelarij bij uitnemendheid, der stuitende onoprechtheid, zoodat het ons schier walgt om op dien dag te spreken en de menschheid beter deed van schaamte zich een dichten sluier om te werpen, zoodat hij niet zag wat er gebeurde?

Van de Saturnaliën heeft het overgenomen de zwelg- en braspartijen, waarin alle feesten schijnen te ontaarden. Het is eenvoudig ongelooflijk wat er in deze dagen gegeten en gedronken wordt en dit weerspiegelt zich zelfs in het sterftecijfer, want ik heb altijd vernomen dat het sterftecijfer in de week van Kerstmis in Engeland aanzienlijk hooger is dan het gemiddelde in gewone tijden.

Laat de menschen hun verwantschap met de natuur gevoelen door met haar mede te leven in al de wisselingen die zij ondergaat, maar laat ons dan ook zorg dragen, dat alle menschen hun gelijk aandeel hebben aan de vreugde, die gesmaakt wordt.

Want liefde, vrede, blijdschap te prediken met de lippen, terwijl het overal strijd en oorlog en droefheid is, dat moet ons tegen de borst stuiten.

Maar de heele natuur predikt strijd — zoo zegt men, wij kunnen toch niet tegen de natuur in werken. Wij zijn op de wereld gezet en daarmee uit. Helpt uzelf, strijd evenals het dier strijdt, drukt uw evenmensch naar omlaag, beneemt hem lucht en licht evenals de eene boom het den anderen doet, tot hij sterft. Het ergste is de honger en en alles schijnt geoorloofd om aan dien drang te voldoen. De geboden,

die ons zeggen: gij zult niet doodslaan, gij zult niet stelen, gij zult geen valsche getuigenis spreken tegen uw naaste, gij zult niet begeeren uws naasten huis, huisvrouw of iets wat het zijne is — staan niet geschreven in het grootte wetboek der natuur, ze staan noch in gulden letteren te lezen aan den blauwen hemel, noch in het water noch in de aarde.

Overal staat te lezen: *gij zult doden!* En doet gij het niet, dan wordt gij gedood. Hamer of aambeeld. Vreten of gevreten worden — zooals Johannes Scherr het plastisch uitdrukt.

Al die mooie geboden zijn geschreven door de rijken voor de armen, door de verzadigden voor de hongerlijders, opdat zij niet in hun ellende tot verzet komen. Ziet het web eener spin, hoe fijn, hoe kunstig, evenals het kant dat de dames dragen en toch is het anders dan een moordwerktuig? Heeft de vlieg, die daarin gevangen wordt, minder recht op het leven dan de spin? En de gier, die een leeuwerik in zijn klauwen krijgt, terwijl het zijn lofliederen zong God ter eere, en het diertje verscheurt, is hij ook niet door God geschapen? Als God niet wilde dat de vlieg door de spin en de leeuwerik door den gier werd vermoord, waarom heeft hij dan de spin en den gier zoo geschapen elk naar zijn aard, d. i. om te moorden? Waarom gaf hij dezen dan geen vruchten tot voeding evenals het lam en het paard? Men kan praten zooveel als men wil, maar er bestaat geen schepsel Gods, dat kan leven zonder een ander te vermoorden. De priesters spreken wel heel anders op den kansel, maar zij doen er zelve hard aan mede. De menschen vechten niet meer zoo tegen elkander, naar het heet, men ziet geen bloed vloeien, maar weet ge wat ze nu doen? Zij vermoorden elkaar met wissels en procenten, met bedriegerijen, met exekutoriale verkoopen. Maar wij vragen u: handelen dezulken wel beter dan zij, die u het mes in de borst stooten?

Slimmer is men geworden, daar is men mensch voor, maar de dood met dolk of mes, man tegen man, op leven en dood, dat is een ridderlijker strijd dan die welke nu gevoerd wordt met hooge rente, om zijn tegenstander een slepend bestaan te doen lijden.

Men praat veel over de zedelijke wereldorde, maar vraagt denzulken, die met dit woord schermen, waar haar te vinden?

Roof, moord of toebereidselen tot moord in de bewapening der volken — ziet daar wat onze christenregeerders en christenvorsten dagelijks toepassen en gaat men ter kerke, dan hoort men het tegendeel. En dan verlangt men van ons dat wij zouden gelooven aan de goede trouw dier predikers!

Verbeeldt u, daar komt de christelijke dominee Malthus aan en hij zegt letterlijk in zijn boek: „een mensch, die geboren wordt in een reeds bezette wereld, heeft niet het minste recht op eenig voedsel, als zijn familie niet de middelen bezit om hem te voeden of de maatschappij het werk van dien man niet behoeft: hij is inderdaad te veel op aarde. Aan den grooten maaltijd der natuur is geen couvert voor hem gedekt. De natuur gebiedt hem weg te gaan en zij talmt niet, om dit bevel ten uitvoer te brengen.

Waar de natuur zich belast met het bestuur en de bestraffing, daar zou het een verachtelijke eerzucht zijn om haar den sceppter uit de

handen te willen nemen. De mensch moet dus overgeleverd worden aan kastijding, die de natuur hem oplegt door hem te straffen voor zijn armoede. Men moet hem leeren dat de wetten der natuur hem en zijn gezin veroordeelen tot lijden en dat als hij en zijn gezin bewaard worden voor den hongerdood, zij dit verschuldigd zijn aan eenigen medelijdenden weldoener, die door ze te helpen ongehoorzaam is aan de wetten der natuur... De rechtvaardigheid en de eer leggen ons den plicht op, om het vermeende recht der armen op ondersteuning formeel te ontkennen”.

Hier wordt dus door een christenprediker geleeraard:

1o. dat er voor menschen, geboren buiten hun schuld, geen plaats is aan den grooten maaltijd der natuur;

2o. dat dit indringers zijn, die geen recht hebben op voedsel;

3o. dat de natuur hen opruimt en er een goed werk aan doet;

4o. dat de armoede een misdaad is, waarvoor men gestraft verdient te worden;

5o. dat een weldoener, die dien mensch uit medelijden steunt, zich medeplichtig maakt aan die misdaad;

6o. dat de armen geen recht op ondersteuning hebben;

7o. dat men dus niet beter doet dan ze als oud vuil op te ruimen.

En diezelfde man preekte misschien in de kerk, dat elk menschenkind gelijke waarde voor God bezat, dat het Gods wil is dat geen dezer kleinen verloren zal gaan, predikte het: In menschen een welbehagen — zeker om hen te dooden! enz.

Zou hij nu niets ervan gevoeld hebben, dat zijn leven een en al tweeslachtigheid en huichelarij was? De mensch is toch het wonderbaarlijkste wezen dat bestaat. Het grootste onverklaarbare zielkundige raadsel.

En welk een redeneering!

Neemt aan dat er geen voedsel genoeg is op aarde om allen te voeden en dat het waar is dat voor sommigen geen couvert is gedekt aan den maaltijd der natuur, dan rijst toch de vraag, wie al en wie niet recht op een couvert hebben. Als de eene mensch meer recht heeft op het leven dan de andere, dan moeten wij toch weten waarop hij dit recht grondt. Wel, zegt men, omdat hij beter toegerust den strijd om het bestaan heeft aangegaan en dus meer kans heeft zegevierend uit dien strijd te voorschijn te komen.

Goed zoo! Maar wij vragen dan: waren zij *door de natuur* beter toegerust of door andere *kunstmatige oorzaken*? Is het dan een fabeltje, dat ten gevolge van geldbezit, dus ten gevolge van een kunstmatige oorzaak, het eene kind van zijn geboorte af aan in betere voorwaarden geplaatst is dan het andere, zoodat van de armen oneindig meer sterven dan van de gegoeden?

Doet de natuur soms dan den een geboren worden als geldbezitter en den ander als niet-bezitter, of is die toestand door menschelijke instellingen en wetten in 't leven geroepen, zoodat de bestaansvoorwaarden geheel en al zouden veranderen, als die instellingen en wetten werden gewijzigd? Gesteld dus dat ds. Malthus en zijn volgelingen gelijk hadden, dan dient te worden uitgemaakt wie onder de geboren kinderen *wel* en wie *niet* het recht hadden op het leven. Wanneer één

mensch zich een plaats toeëigent, door welke omstandigheden dan ook, groot genoeg om 20 menschen flink en ruim te doen bestaan, heeft men dan het recht om te zeggen: er is geen plaats voor die 20 of wel moet men erkennen: er heeft wanverhouding plaats door de meer dan voldoende ruimte, welke die eene mensch inneemt, en dus laat ons plaats maken?

Er is dus wel plaats genoeg in dat geval, maar de plaatsruimte is verkeerdt verdeeld.

Malthus en de zijnen prediken dus den oorlog van allen tegen allen, want niemand kan of zal vrede hebben, om een plaats te krijgen onder de vervloekten, voor wie geen couvert gedekt is aan den maaltijd des levens en dus ieder zal met krampachtig geweld zichzelf verdedigen. Alle menscheijkheid en recht worden uitgeschud om het woord te laten aan de blinde hartstocht, die den een doet strijden tegen den ander. Men aanvaardt den strijd en zegt: goed, als er dan geen couverts genoeg gedekt zijn, dan zullen we zien wie de sterkste is en wie er al dan niet een couvert krijgt.

Maar als er te veel menschen zijn en er een opruiming moet geschieden, dan zou ik uitgaande van de onderstelling dat arbeid en voortbrenging in het belang der menscheid waren, zeggen: Wie nuttig zijn aan de gemeenschap — en dat zijn zij die produktief werken — die hebben dan in de eerste plaats recht op een plaats. Dus zijn er te veel, dan beginne men de opruiming van hen die niets doen, die improduktief zijn, dus met de leegloopers, de parasieten der maatschappij, die verbruiken zonder voort te brengen.

Zulk een oplossing is heel wat beter en redelijker dan de voorgestelde, die uitloopt op onrecht ten gevolge van vroegere bevoorrechtiging. Het zij verre van mij den strijd om het bestaan, die de heele natuur predikt, te ontkennen, neen ik zeg met Büchner: „de harde noodzakelijkheid van de verwijdering der zwakken, der minst toegerusten, opgeofferd aan den vooruitgang der soort, zoo zeggen de doktoren van het slag van Malthus en Häckel, is een onvermijdelijke wet, die zich zonder erbarmen of medelijden oplegt, zij hangt samen met de voorwaarden van het leven zelf, met de geheimzinnige voornemens der natuur. Men kan er zich misschien over beklagen, maar niet er zich aan onttrekken. Zij is wat zij is: te erger, voor hen die eronder lijden! Zij die er voordeel door hebben, zijn er niet verantwoordelijk voor. Het is de onbuigzame natuur, ons aller meesteres, die er zoo over heeft beschikt tot in eeuwigheid. Dura lex, sed lex (een harde wet, maar toch een wet).

Echter het is de vraag of men zou durven beweren, dat in den strijd, zooals hij nu gevoerd wordt en die niet mag heeten een strijd *om* het bestaan, maar een strijd *tegen* het bestaan, de besten en bekwaamsten de overwinning behalen. Neen, wij weten al te goed, dat andere omstandigheden, die niet in de natuur liggen, maar kunstmatig door de menscheijke maatschappij in het aanzijn geroepen werden, de bepalende oorzaken zijn van de overwinning. Alle wezens in de natuur met wil en bewustzijn, dus dieren en menschen, staan onder de heerschappij van twee natuurwetten, n.l. den trek naar zelfbehoud en dien van de voortplanting der soort. Schiller zong terecht:

Zoolang de wijsbegeerte alleen
 Den bouw der wereld niet kan dragen,
 Komt al het drijven om ons heen
 Door liefde en door leege magen.

Juist honger en seksueele begeerte — ziedaar de twee overheerschende trekken der natuur. Bij de dieren ontdekt men evenwicht tusschen beiden, tusschen egoïsme en liefde, zoodat de leden van dezelfde soort elkander in den strijd om het bestaan met de elementen en met de vijandelijke soorten van levende wezens helpen. Bij den mensch wordt dit evenwicht verstoord, zoodat die strijd uitbreekt onder wezens van dezelfde soort.

Elke normale strijd om het bestaan met de elementen en vijandelijke soorten van levende wezens is de oorzaak van alle uitvindingen, van alle wetenschap, dus van allen vooruitgang. Maar daarnaast ontwikkelt zich onder de menschen, dus onder wezens van dezelfde soort, de abnormale strijd als gevolg van de heerschappij van den lichamelijk sterken over den lichamelijk zwakken, die zich vertoont in menschen-eten, roof, oorlog, daarna in den minder ruwen vorm van den maatschappelijken strijd, in de exploitatie van den arbeid, eerst als gedwongen knechtschap of persoonlijke slavernij, later als lijfeigenschap en eindelijk in het loonstelsel of de zoogenaamd vrijwillige dienstbaarheid, drieërlei vormen van slavernij. Welnu deze abnormale strijd om het bestaan is een belemmering voor den vooruitgang evenals de normale een voorwaarde ervan is.

De mensch is een met rede begaafd wezen en daarom moet hij er naar streven de nadeelige werking der natuurwetten te bedwingen en te beperken. Was de natuur voorheen de despoot, die met haar kinderen omsprong naar haar grillen en luimen, nu gehoorzaamt zij den mensch reeds in menig opzicht. Vroeger liet hij zich uit onkunde beheerschen door de natuur, nu daarentegen tracht hij steeds meer heer en meester over de natuur te worden.

Maar naast de natuurwet van den strijd om het bestaan heeft men de wet van het wederkeerig dienstbetoon, door Kropotkine in zijn heerlijk boek van dien naam op den voorgrond geschoven. En wel verre daarvandaan dat deze de wet van Darwin loochent of verwerpt, vult hij deze aan. Als wij aan de natuur vragen: welke zijn de geschiktste, die welke onophoudelijk oorlog voeren tegen elkander of wel die welke elkander hulp verleen, dan ontdekken wij dat de dieren die de gewoonte aangenomen hebben elkander te helpen ongetwijfeld dezulken zijn, die de meeste levensvatbaarheid bezitten. Voor hen is de kans om behouden te blijven grooter, en zij bereiken, ieder in zijn klasse, het hoogste peil der ontwikkeling van lichaam en geest. Kropotkine merkt dan ook zoo terecht op, dat wederkeerig dienstbetoon evenzeer een wet is in de dierenwereld als onderlinge strijd, doch als faktor der evolutie beschouwd is wederkeerig dienstbetoon van veel hooger belang, want daardoor wordt de ontwikkeling bevorderd van gewoonten en eigenschappen die de instandhouding en verdere ontwikkeling der soort verzekeren, en tevens aan ieder individu de grootste som welvaart en

levensgenot verschaffen voor de geringste inspanning van krachten. En prof. Kessler drukte het zoo schoon uit, toen hij zei: „de levende wezens hebben als twee voornaamste behoeften: behoefte aan voedsel en behoefte om zich voort te planten. Door de eerstgenoemde worden zij gebracht tot strijd en onderlinge uitroeiing, terwijl de instandhouding der soort van hen eischt dat zij tot elkander naderen en elkander hulp betoonen zouden. Ik ben echter geneigd te meenen dat in de ontwikkeling der organische wereld — bij de vooruitgaande vervorming der levende wezens — het wederkeerig dienstbetoon tusschen de individuën een belangrijker rol vervult dan hun onderlinge strijd”. Overigens het was Darwin zelf, die in zijn „Afstamming van den Mensch” schreef: „Die vereenigingen, die het grootste aantal medegevoel bezittende leden bevatten, zullen het meest bloeien en de grootste nakomelingschap achterlaten”. Hij was het die aantoonde op welke wijze in talloze dierlijke maatschappijen, de strijd om bestaansmiddelen tusschen afzonderlijke individuën verdwijnt, hoe *strijd* vervangen wordt door *samenwerking*, en hoe dit aanleiding geeft tot de ontwikkeling van geestelijke en zedelijke eigenschappen, waaruit de gunstigste voorwaarden tot het behoud der soort voortspuiten. Hij betoogde dat het in dergelijke gevallen niet is door de grootste lichamelijke kracht of listigheid dat de beste geschiktheid ontstaat, maar door de kunst om zich te vereenigen tot wederkeerige ondersteuning, sterke en zwakke ondereen, tot welvaart der maatschappij.

Vrede kan dus het slotakkoord zijn, wanneer de menschen hun rede slechts willen aanwenden, niet om dierlijker te zijn dan het dier, maar om daardoor den nog niet door rede en billijkheid geregelden maatschappijken strijd om het bestaan tot stand te brengen.

Of is niet het oorlogspel zinneloos en in strijd met de rede des menschen?

Neemt b.v. dit staaltje, dat wij onlangs in de bladen lazen en een beste illustratie oplevert:

Elk der 30 c.M. kanonnen van het Fransche oorlogschip Danton kost aan Frankrijk **420.000 frank**. Elk stalen projectiel van 440 kilo kost **1380 frank**. Dan nog de kruittlading.

Als de Danton met al zijn stukken gedurende vijf minuten vuurt — elk stuk kan verscheidene schoten per minuut lossen — dan gaat er in rook op **500.000 fr.** zonder te rekenen de amortisatie-kosten, die zeer hoog zijn, daar na 150 schoten met oorlogslading de kanonnen onbruikbaar zijn.

Van dit type laat Frankrijk zes schepen bouwen.

Als deze nu eens allen tegelijk vuren gedurende 5 minuten, dan is er **3 millioen** in de lucht gevlogen.

En wie zal de schade berekenen die zoo doende veroorzaakt wordt door de vernieling van produktieven arbeid?

Inderdaad een mooi Kerstgeschenk overeenkomstig den geest des tijds en als men dan op de kogels in duidelijk schrift zet: Vrede op aarde! dan is dat een best symbool van de christelijke Kerstprediking.

Maar doen wij ook niet mee aan die huichelarij?

Wij verfoeien het oorlogspel. Goed, maar wat deden wij om te ver-

hinderen dat een jonkman, die den moed had persoonlijk den krijgsveld te weigeren en die nu in de gevangenis zit voor dat feit, zijn Kerstdagen, zijn overgang van Oude op Nieuwe jaar, doorbrengt achter 4 dikke steenen muren, als ware hij een misdadiger van de ergste soort? Niet anders dan een zeer zwak protest ging daartegen op, zelfs uit onze kringen.

En toch evenals bij den eed heeft hier dwang plaats, aangedaan aan het geweten en dus wij, die zeggen te ijveren voor gewetensvrijheid, wij hadden onze stem moeten paren aan die der andere protestanten, opdat zij des te krachtiger zou hebben geklonken. Maar wij trekken ons van die dingen niets aan, wij gaan er onverschillig aan voorbij, ja noemen het misschien een domme streek van dien jongen man, daar het toch vechten tegen de bierkade is. Inplaats van sympathie althans voor de dappere daad van dezen jongen man, inplaats van medewerking te ondervinden als wij elke poging om ons te dringen op het hellend vlak van het militarisme, met alle kracht afslaan, worden dezulken van christelijke zijde heel vriendelijk begroet met den naam van „lammelingen” (Mr. de Savornin Lohman).

Het lust mij niet de walgelijke huichelarij naar waarde te brandmerken, nog minder de droeve tegenstelling tusschen weelde en armoede te schetsen. Honderd- en meermalen is dit met talent geschied, maar wat baat het? Hoogstens wordt het mooi gevonden, en gaat er een oogenblikkelijke rilling door sommigen heen, evenals men den Max Havelaar mooi vond, terwijl de schrijver met vrouw en kinderen honger kon lijden, maar zich in het diepst der ziel getroffen te gevoelen en door daden zijn afkeuring kenbaar te maken, o neen, daar komt niets van in.

Verbeeldt u eens dat in alle kerken de Kerstvreugde verstoord werd doordat als de predikant of priester goed aan het femelen was over vrede op aarde! een paar stemmen luid protesteerende den prediker daar in de lucht toeschreeuwden: gij liegt en huichelt, want gij laat toe dat een dienstweigeraar in de gevangenis zit, wat zou daarvan wel de uitwerking zijn? En al werden dezulken vervolgd en tot gevangenisstraf veroordeeld, ik vraag u in ernst af: wie gelijk hadden, de mannen die zoo spraken of de prediker met zijn vredesboodschap? Zelfs bleven zij nog verre ten achter bij Jezus, van wien men verhaalt dat hij in eigen persoon met een geesel de kooplieden en wisselaars uit den tempel ranselde. Maar de waarheid kan nog geen herberg vinden, al heet het dat men haar liefheeft. Kingsley laat in een zijner romans een der personen zeggen: „Godsdienst? Niemand gelooft erin. De rijken niet, want dan zouden zij hun kerken niet vullen met stoelen en de armen buitensluiten, terwijl zij hen hun broeders noemen. Gelooven zij aan het evangelie? Waarom laten zij dan de menschen die hun kleeren maken in zulke krotten leven op aarde? En evenmin de handelaars en winkeliers, anders zouden zij niet van de preek naar huis gaan om zand in de suiker te doen en allerlei bladen in de thee, om de laatste centen van de arme schepsels die hun vuile huizen bewonen naar zich toe te schrapen”.

Maar, zegt men, er waait toch een andere geest over de wereld, daar is „verteedering des harten”, daar leeft toch een gevoel van „sociale rechtvaardigheid.”

Zoo schijnt het, maar heeft men niet alle moeite om door gaven en giften de onvoldoende armbedeeling van Kerk en gemeente te bedekken? Uitdeelingen van brood en koffie, kindervoeding en kinderschoeisel aan schoolkinderen, Kerstboomen van het Leger des Heils, talloze filantropische vereenigingen, loterijen, concerten, bals, enz. voor de armen en misdeelden.

Men praat altijd over het martelaarschap der armen, maar waarom nooit over het martelaarschap der rijken?

Ik heb een dame ontmoet, die het zoo druk had dat zij zich beklagde nooit ook maar één enkelen avond thuis te zijn. Den eenen avond moest zij naar een concert, een anderen naar de komedie, minstens tweemaal in de week naar een diner en dan een gezellig muzikaal avondje hier en een kransje daar, waar men samen werkte voor de armen. Het was me een ding, men had geen adem voor geld. En dan was het passen van de naaister, een bezoek bij den kapper, boodschappen om hier en daar inkoop te doen. Je hoofd liep je om van de drukte. En denkt ge dat zij dat voor haar plezier deed? O neen, zij was een *slachtoffer van de maatschappij*.

Halve, heele nachten offerde zij zich op om opgeprikt als een kapel en ingeregen zoodat zij bijna stikte en gedekolleteerd zoodat zij ervan blozen zou, als men haar in haar kamer zoo zag, te dansen in het zweet des aanschijns alleen *ten voordeele van de armen*.

En nooit zijn de menschen tevreden. Dat had zij laatst nog onderonden, want toen zij uit het rijtuig stapte naar het bal, stond er een arme, havelooze vrouw met een kind aan haar sleep hangen, die haar om een aalmoes vroeg. Maar deed zij dan niet genoeg? Zij ging den heelen avond dansen voor de armen en dan vallen die menschen je nog lastig!

Het altruïsme, het leven voor anderen, viert hoogtij.

De heeren en dames, die zich te goed doen aan kalkoenen en ganzen, aan hazen en zalm, zoodat zij hun maag overladen, ze doen dit niet omdat zij er zooveel van houden, o neen zij doen dit omdat anders de poeliers en koks en koekebakkers niet zouden kunnen bestaan. Als zij na zoo'n winter van uitgaan 's zomers een kuur moeten doen tot herstel van gezondheid, om aan de Riviera of in het zuiden weer opgeknapt te worden voor een nieuwe winterkampagne, och dan doen zij dat omdat die hôtelhouders met hun talrijk personeel toch ook een goed bestaan zouden vinden. En als zij wijn en likeuren gebruiken, dan doen zij dit om de wijnkoopers en wijnboeren te begunstigen, die zoo hard moeten werken en die men toch niet met hun produkten kan laten zitten.

Waar zou het met de wereld naartoe, als de rijken zich niet slachtofferden ten bate van zooveelen, die daardoor leven en bestaan. Beklaagt hen meer dan dat gij hen veroordeelt, want heusch het is om er medelijden mee te krijgen. Ziet, dat is nu de keerzijde van de medaille, maar die moet men toch ook niet uit het oog verliezen.

Ik vind dat zoo'n martelaarsboek der rijken toch ook eens mag uitgegeven worden. Die arme naaisters zouden van honger omkomen, als de rijken haar niet begunstigden door haar zulke rijke kostumes te

laten maken, terwijl zij zelven al blij zijn in sjovele kleeren te kunnen loopen. En heusch, dat maken de rijken zichzelf en elkander dikwijls wijs. Toch wordt alles met bloed en zweet gedrenkt van de arme tobsters, die op zulk een wijze een schamel levensonderhoud zien te vinden. Overal ziet men tegenwoordig met groote letters aangeplakt: *Behandelt de dieren zacht. Spaart de vogels!* Ik zal de laatste zijn om die herinnering overbodig te achten, maar ik zou toch wel eens vragen of het ook niet noodig zou zijn om eens overal aan te plakken: *Behandelt uw ondergeschikten als menschen!* Dierlievendheid is zeker prijzenswaardig, maar heusch een beetje meer menschlievendheid zou toch ook geen kwaad kunnen!

Het christendom is onmachtig gebleken om een werkelijke *mensch-*maatschappij te vormen, d.w.z. een vereeniging van menschen die zich in hun praten en doen door de rede alleen laten leiden.

Daarom wordt het tijd om dit bij te zetten bij zooveel andere godsdiensten in een museum van oudheden of rariteiten. Het liedje van berusting en tevredenheid is nu al lang genoeg gezongen en het is zeker treurig dat vele armen zoodanig begodsdiest zijn, dat zij Gode nog danken voor hun ... ellende. Laat ons liever het lied van den tevreden man uitgalmen:

Terwijl ge als arme drommels hongert,
 Uw hemd door uwe kleeren steekt,
 Wen gij voor rijke huizen hongert,
 En kleumend van de kou verbleekt,
 Bedenk dan dat het aardsche leven
 Toch niet aan elk geluk kan geven.
 Den grooten — weelde en heerlijkheid!
 Het arme volk — tevredenheid.

Tevreden zijn, dat moet ik leeren,
 Ook bij gebrek, bij leed en smart.
 Woon in mijn kaalgesleten kleeren,
 Tevredenheid! steeds in mijn hart!
 Als ik, verwaarloosd en verdorven,
 Van honger straks zal zijn gestorven,
 Schrijf dan op 't graf, voor mij bereid:
 Die man stierf aan — tevredenheid.

Anderen weer bedwelmen zich door drank — godsdienst en alcohol bedwelmen beiden — om zoo hun leed te vergeten, maar ten slotte zichzelf heelemaal naar den kelder helpen.

Wij brengen inderdaad een blijde boodschap aan die duizenden, die ten prooi zijn aan de afzichtelijkste armoede, aan die tienduizenden die tegen betaling van een schraal loon een leven leiden van zorg en kommer zonder iets te smaken van de genietingen der wereld, aan die tallooze onterfden die zwoegen en slaven om een handje vol menschen een onbekommerd en zorgenvrij bestaan te bereiden. Durf de huichelarij van het christendom met zijn Vrede op aarde! op zij zetten en

anders weest slaven en blijft slaven, want wat gij waardig zijt te zijn, dat zijt gij ook. Gij durft niet sterven en daarom zult gij niet leven. Gij durft niet uw goed recht nemen en daarom zult gij niet vrij zijn, want de vrijheid moet veroverd worden, zij valt ons niet zonder strijd in den schoot. Een oude wereld is aan het afbrokkelen, een nieuwe is bezig te ontstaan. Onze rechtsbegrippen, onze zedekunde, ze deugen niet meer en moeten geheel en al worden herzien.

Wij zijn kinderen der natuur en daarom roepen wij u toe: *naar de natuur terug*. Zij is kwistig genoeg met haar gaven, zoodat er niemand honger behoeft te lijden of gebrek. En mocht dit al het geval zijn, dan hebben wij de middelen in handen om haar door onzen arbeid vruchtbaar genoeg te maken en in dien tusschentijd moeten wij ons zelve op rantsoen zetten.

Eenmaal zal dan de tijd aanbreken, waarin wij dit winterfeest, de eerste overwinning van de zon op mist en nevel, met vreugde kunnen vieren.

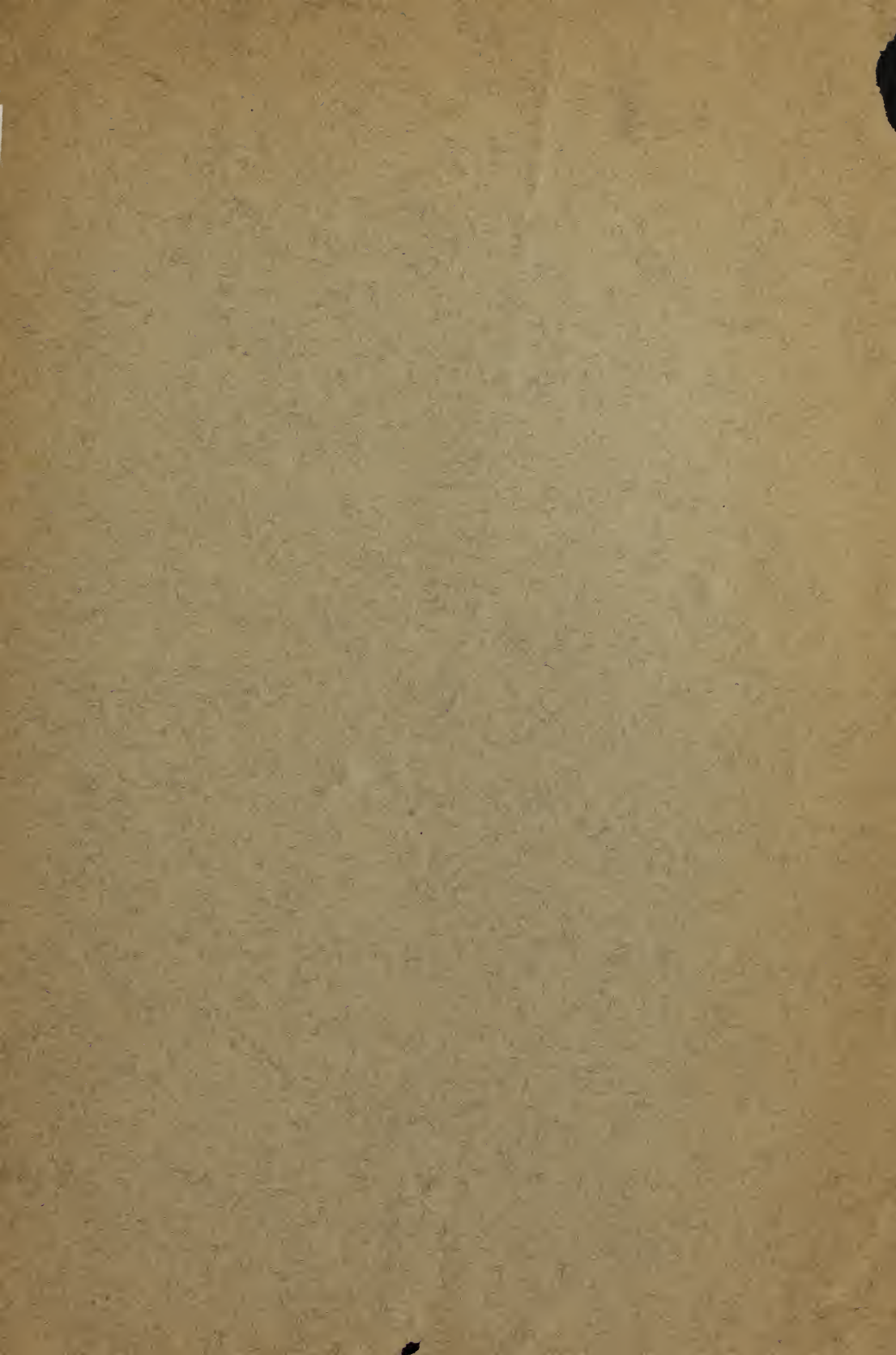
Nogmaals plaatst men dien toestand van algemeen geluk en blijdschap in het grijs verleden, toen Saturnus op aarde regeerde, wij plaats en het in de toekomst. Maar wacht niet tot een Christus of wie dan ook u de verlossing zal brengen, want de menschheid moet zichzelf verlossen. Laat ons dus werken om de leugen van het christelijk kunstevangelie om te zetten tot de waarheid van het ongeloovige rationalisme en werken wij aan de toekomst van dat rijk, waarin de rede de plaats inneemt van het geloof, de voortbrengende arbeid die van den vernietigenden oorlog, de menschheid die van de godheid, de solidariteit die van den oorlog van allen tegen allen.

Hebben de godsdiensten de schoone wereld verknoeid, wij roepen hen toe:

Wee! Wee!
 Gij hebt haar vergruisd,
 De schoone wereld
 Met woeste vuist.
 Een halfgod heeft haar verslagen.
 Wij dragen
 De puinen in 't Niet daarheen.
 En klagen
 Nu zooveel schoons verdween.

En wij roepen der ontwaakte menschheid toe:

Gij, zoo machtig,
 O herbouw haar in den geest,
 Rijk en prachtig,
 Meer dan ze immer is geweest!
 Welgemoed
 Een nieuw leven aangevangen!
 Nieuwe zangen
 Klinken u ten welkomstgroot.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA

3 0112 098743666